

PROJECTE SABA* Itziar Coma Escalada

L'article que es presenta a continuació mostra una experiència d'aprenentatge servei realitzada a l'Institut Ferran Casablanques de Sabadell, que compta amb la col·laboració de diverses entitats socials aplegades a l'entorn del Punt de Voluntariat de la mateixa ciutat.¹ Volem presentar el que es coneix com a Projecte Saba, el dia a dia d'un grup d'alumnes de 4t d'ESO i de la resta d'agents que realitzen aquesta experiència d'aprenentatge servei dins d'una innovadora adaptació curricular. El Projecte Saba és una proposta que dóna l'oportunitat a un grup d'alumnes de realitzar tasques de servei a la comunitat en diferents ONG de Sabadell.

L'article comença amb la presentació dels agents que formen part del projecte i del grup classe que el va protagonitzar. A partir d'aquí es fa una explicació de com va anar tot el que dóna sentit a una experiència d'aprenentatge servei, és a dir: el servei, la reflexió, els aprenentatges i el partenariat.²

En el curs que ens ocupa, els alumnes que formaven part del grup han estat onze, un cop finalitzat el curs sabem que nou d'aquests han assolit el graduat d'educació secundària, fet que l'escola reconeix com un gran èxit. El que es pretén a continuació és mostrar com el Projecte Saba ha tingut gran part de responsabilitat en el fet que aquests alumnes continuessin connectats a l'institut i ara tinguin l'ESO a la butxaca i el bagatge de valors que els ha suposat l'experiència. Tot plegat els deixa més ben preparats per al futur.

Els agents del Projecte Saba

El Projecte Saba és entre altres coses un bon exemple de treball en xarxa. Gran part del seu èxit deriva de la força dels vincles creats entre els diferents agents participants, que presentem a continuació: l'IES Ferran Casablanques, el Punt de Voluntariat de Sabadell i les cinc entitats socials que han participat en el projecte.

Institut Ferran Casablanques: Aquest centre està situat al barri de la Concòrdia de Sabadell i imparteix les modalitats d'ESO i Batxillerat. D'entre els seus projectes destaca el que ara volem conèixer, el Projecte Saba, que s'inicià el curs 2007-2008 i que ha estat

* Aquest article forma part d'un projecte de recerca més ampli –"Aprendre Servei: una proposta d'educació en valors"– que s'ha realitzat al GREM (Grup de Recerca en Educació Moral) de la Facultat de Pedagogia de la Universitat de Barcelona sota la direcció de Josep Ma Puig Rovira i Xus Martín García. Ha rebut diversos ajuts ARIE concedits per l'Agència de Gestió d'Ajuts Universitaris i de Recerca (AGAUR) de la Generalitat de Catalunya. Itziar Coma Escalada és llicenciada en Pedagogia per la Universitat de Barcelona i participa com a investigadora al GREM.

¹ Vull agrair sincerament a l'Auxi Gil, responsable del Punt de Voluntariat de Sabadell, Clara Ituirri-ondo, Ciona Codina i Àngels Baldó, tutora, coordinadora i cap d'estudis respectivament a l'Institut Ferran Casablanques, i a les responsables de les entitats –AVAN, SCAI, ADENC, ALBADA i CÀRITAS– la seva col·laboració activa durant tot el temps que va durar l'observació. Les facilitats que ens van donar per poder fer la nostra feina, i el seu acolliment, han fet que viure de prop el Projecte Saba hagi estat un veritable plaer.

² La metodologia emprada per a l'elaboració d'aquest article ha estat la d'un treball etnogràfic dut a terme durant tot un curs –el 2008-2009– per mitjà de l'observació directa del procés global, en cadascun dels diferents espais i moments on transcorria l'acció: a l'institut, al Punt de Voluntariat i a les entitats.

premiat pel seu caràcter solidari i innovador. El Projecte Saba és una de les parts de l'adaptació curricular que fa aquest centre per a un grup d'alumnes de 4t d'ESO amb dificultats. Els alumnes treballen sobre un programa que té tres parts, per una banda l'adaptació de les matèries instrumentals, per una altra el Vapor Llonch, que és un equipament de l'Ajuntament que facilita la coneixença de diferents oficis i ajuda a encaminar el futur professional dels alumnes, i finalment, la participació d'aquests alumnes en diferents associacions no lucratives de la ciutat amb l'objectiu que realitzin tasques de servei a la comunitat.

La complexitat d'aquest programa parteix del desig del centre d'aconseguir que el major nombre d'alumnes puguin obtenir el graduat i alhora fer una aposta per l'obertura de l'institut a coneixements menys teòrics, així com la transmissió de valors i la connexió del centre amb la comunitat. Aquest projecte respon a una necessitat percebuda per l'institut: oferir a un sector de l'alumnat uns aprenentatges més pràctics i ubicats en l'entorn proper per tal que desenvolupin un seguit de competències bàsiques i habilitats socials.

Des de l'institut tres persones s'encarreguen de dur a terme el projecte: la cap d'estudis, la coordinadora de 4t d'ESO i la tutora del grup. Les ganes i la vàlua de l'equip que formen ha permès dur a terme aquest projecte innovador.

Punt de Voluntariat: A l'inici del projecte i amb el propòsit de trobar espais on els alumnes poguessin desenvolupar-se com a ciutadans, l'institut va buscar aliats, i van tenir l'encert d'anar a parar al Punt de Voluntariat de Sabadell, fet que ha estat bàsic per a la posada en marxa de la iniciativa. El Punt de Voluntariat és un servei que s'encarrega de realitzar diferents tasques de suport i dinamització del teixit associatiu i del voluntariat en pro de la solidaritat. Es dedica a informar persones que volen fer algun tipus de servei de voluntariat, a posar-les en contacte amb les entitats de la ciutat que més s'ajusten als seus interessos, a assessorar les entitats en temes de gestió associativa, i a fer de pont entre les diferents associacions de la ciutat.

En el Projecte Saba podríem dir que el Punt és el pal de paller, el nexa entre l'institut i les diferents entitats. Va ser clau en l'inici del projecte, aconseguint que cinc entitats s'hi adherissin i hi creguessin. És fonamental el paper que juga en l'adaptació del llenguatge d'aprenentatge servei a la quotidianitat de les entitats, és útil per solucionar les possibles pors que poden tenir les entitats a l'hora d'incorporar un o més alumnes al seu dia a dia. Des del Punt es realitzen les tasques de coordinació, es convoquen les reunions de seguiment, d'avaluació, indispensables per fer funcionar el Saba. Ens trobem davant d'una figura essencial a l'hora de dur a terme un plantejament d'APS.

Entitats socials. D'entre les moltes entitats adherides al Punt, van ser cinc les que van acceptar participar en el projecte. La seva implicació amb els alumnes, la bona comunicació entre elles i amb l'escola han estat clau. A continuació s'explica breument quines són aquestes entitats, quin paper juguen a Sabadell, quants alumnes acullen i quines tasques fan en cadascuna d'elles.

L'ADENC (Associació per la Defensa i l'Estudi de la Natura) realitza activitats per donar a conèixer la natura i organitza campanyes per la seva defensa. Fan cursets, audiovisuals, xerrades, col·loquis, edició de dossiers informatius sobre temes ecològics, etcètera. També contribueixen en la tasca de la defensa de la natura fent denúncies públiques de les agressions que pateix el patrimoni natural. Aquesta entitat acull una alumna a la seva oficina que s'encarrega de realitzar treballs administratius, així com també de col·laborar en les sortides a la natura, en mostres de fires i altres tasques semblants.

L'AVAN (Associació del Vallès d'Amics de la Neurologia) és una entitat que es dedica a la difusió i a la divulgació de la neurologia, com també a la millora de la qualitat de vida dels afectats per les diferents malalties relacionades amb aquest camp. Està oberta als malalts i als cuidadors, així com als professionals i a tots els interessats en les afeccions neurològiques. Els quatre alumnes col·laboradors s'encarreguen d'ajudar els tècnics en

les activitats que es realitzen per als pacients. L'acompanyament, escoltar i atendre les persones malaltes en els moments de temps lliure són tasques habituals.

CÀRITAS és una institució en la qual es fan accions formatives, accions de prevenció de la infància en risc, de suport maternoinfantil, d'atenció als avis amb pensions mínimes, d'ajut a persones sense sostre, entre altres coses. S'adrecen per tant a un col·lectiu majoritàriament de persones soles, amb pocs estudis i sense qualificació laboral, aturats i persones estrangeres sense permís de residència ni de treball. Aquesta entitat acull tres alumnes que realitzen tasques de separació de roba al rober, així com també ordenació de fitxers i ajut als voluntaris en el repartiment d'esmorzar als sense sostre.

L'ALBADA (entitat de la Corporació sociosanitària del Parc Taulí) és una entitat que treballa amb persones grans amb un baix nivell de dependència que necessiten supervisió i assistència en el desenvolupament de les activitats de la vida diària. Volen facilitar un entorn adequat i adaptat a les necessitats d'assistència, afavorir la recuperació i el manteniment del màxim grau d'autonomia personal i social i proporcionar suport a les famílies que tenen cura de les persones grans. Aquest centre acull dues alumnes que han d'ajudar els avis en els exercicis que realitzen per la seva recuperació com ara fer fitxes, pintar, així com també fer-los companyia i escoltar-los.

L'SCAI (Servei Ciutadà d'Acollida a l'Immigrant) té com a objectius principals l'acolliment dels immigrants i l'ajut a la integració social. Fa un acolliment integral amb assessorament i si s'escau s'encarrega de la derivació cap a altres serveis de la ciutat. També treballen per a la sensibilització social de tota la població respecte al fet migratori i la realitat intercultural. L'alumna que acull aquesta entitat realitza activitats administratives. Fa feines a l'ordinador, fotocòpies, així com també la compra del material d'oficina necessari per a l'entitat.

Per entendre la feina que realitzen les entitats és bàsic parlar de la figura de la responsable que en cada entitat s'encarrega del Projecte Saba. La seva tasca és explicar als companys de feina en què consisteix el projecte, com són els alumnes, ha de conèixer els nois i noies, explicar-los quines tasques han de fer, i fer que se sentin a gust i segurs. Implica a més mantenir una trobada amb la tutora cada quinze dies, omplir els fulls de seguiment que demana l'institut per deixar constància de la puntualitat i les tasques realitzades pels alumnes, demana també participar en les reunions de seguiment al Punt de Voluntariat i alguna cosa més difícil de preveure. Atès aquest volum de feina, per què una entitat participa en un projecte com aquest? Perquè són entitats amb una perspectiva social àmplia, perquè els alumnes fan molta feina, reforcen els grups, ajuden, perquè des de les institucions valoren el fet d'obrir-se a la ciutat, d'arribar a més gent, i perquè com han dit en alguna reunió, gràcies a la participació al Saba estan fent societat, estan construint un món més just que pot respondre positivament davant de les desigualtats.

Els protagonistes: el grup classe

Un aspecte bàsic per aconseguir que qualsevol activitat grupal funcioni és que l'ambient entre les persones participants sigui bo. Com queda explicat al primer apartat, la relació dels tres agents del procés –Institut, Punt i Entitats– és immillorable, però ara toca fixar-se en l'ambient que es respira en el grup protagonista, és a dir, els alumnes i la seva tutora. Considerem essencial la capacitat que en aquest cas demostra la tutora per crear un espai de confiança i benestar a la seva aula, donant peu així a una relació del grup extraordinària. Aquest fet estem convençuts que té unes conseqüències directes en el bon funcionament del Projecte Saba al llarg del curs.

Dijous 23 d'octubre, toca fer ronda de coneixença per les diferents entitats. Som a principi de curs i abans que el projecte s'iniciï definitivament tots els alumnes coneixen les 5 entitats participants. Avui toca anar a l'ADENC i tots han quedat a l'institut a les 9:15 h. És l'aniversari de la Sílvia, fa 15 anys i és la més jove del grup. De camí a l'entitat, la Tània demana permís per pujar a casa un moment i baixa de seguida amb un paquetet a la mà. S'acosta, i du una safata plena de galetes de xocolata fetes per ella. Sense pensar que som al mig del carrer, ni caure

en possibles vergonyes, es canta l'Aniversari Feliç, la tutora bromeja: *"Menudas cosas me hacéis hacer, ¿y si me conoce alguien qué?"* Tots riuen i gaudeixen de les galetes alhora: *"Mmm... están buenisimas, Tània, yo los cumplo el mes que viene"*, li recorden un a un a la cuinera, tots volen galetes el dia del seu aniversari, i així ha estat en les altres celebracions que s'han anat succeint al llarg del curs: les galetes, els pastissos, les magdalenes, no han faltat.

Quan la Clara entra a classe el dilluns 24 de novembre, són les 8:15h del matí i toca fer tutoria. 4t F és una classe endreçada, d'allò més àmplia per al grup d'11 alumnes que en formen part. La tutora saluda els nois i noies ja asseguts. Abans de començar a parlar de les experiències de cada alumne a les respectives entitats, la Judit comenta divertida: *"¡Ay, Clara, hoy estoy superestresada! ¡Tengo un sueño! ¡He dormido fatal!"* La Clara no talla d'arrel aquest tipus d'intervencions, força habituals en el primer moment de la tutoria; que els alumnes parlin d'ells mateixos li està bé i l'ambient familiar que es respira a la classe propicia aquest tipus d'aportacions. Surten molt la discoteca dels dissabtes, els partits de futbol... la confiança dels alumnes amb la seva tutora és clau per explicar el bon funcionament d'aquest grup.

Arribar a aquest punt d'entesa i companyonia és fruit d'uns quants anys de convivència ben regulada, i d'uns tutors i tutores que han entès que el reconeixement de l'alumnat és un factor educatiu bàsic, que no hi ha educació sense respecte i estima, i que l'educació exigeix la creació de grups ben cohesionats.

El servei

El servei en un projecte d'APS ha de partir de necessitats reals. En aquest cas la incorporació d'aquests alumnes a les entitats respon a la necessitat d'ajuda per a les tasques diàries que tenen la majoria d'entitats no lucratives. La riquesa del servei que fan els alumnes a través del Saba rau en la varietat de tasques a fer, en la importància que tenen per a les entitats i en la responsabilitat que requereixen.

Abans d'entrar de ple en el dia a dia dels serveis en les diferents entitats, val la pena explicar com es fa la distribució dels llocs de servei. A principi de curs els alumnes inicien la coneixença de les diferents entitats participants. Els alumnes i la tutora queden a l'institut i van durant les primeres setmanes a visitar les entitats. Un cop arriben a l'entitat són rebuts per la persona responsable del projecte que els fa una presentació de l'entitat, dels objectius que persegueix, del tipus de destinataris que atenen, i de les tasques que hauran de fer els alumnes que hi vagin. En acabar l'explicació hi ha una petita visita als espais on estaran els alumnes. Sovint, en acabar aquestes visites, els alumnes xerraven amb la tutora i li deien: "Jo vull venir a aquesta." Gairebé en tots els casos amb aquesta primera visita els nois i noies es fan una idea de què els agradaria fer durant el curs. Moltes vegades el criteri per escollir un lloc o un altre el basen en si està o no a prop de casa, si aniran sols o amb altres companys, etcètera.

Un cop totes les entitats han estat visitades, la tutora demana als alumnes que apuntin en un foli les seves prioritats, que ella tindrà en compte juntament amb els seus criteris a l'hora de fer les assignacions. La tutora tindrà en compte on se sentiran més a gust segons el caràcter, a quins alumnes els convé estar sols en una entitat, qui necessita un servei que requereixi activitat constant, etcètera. Un cop l'assignació està feta toca iniciar els serveis, que es duran a terme els dijous al matí de 10 a 13 h.

A continuació i mitjançant escenes reals, pretenem mostrar en què consistien els serveis que els i les alumnes han anat realitzant al llarg del curs. Els serveis tenien punts que els diferenciaven: alguns han fet tasques administratives, d'altres han estat treballant amb gent gran, d'altres han endreçat roba per a aquells que més la necessiten. Però tots els serveis tenen punts en comú que de mica en mica anaven veient-se amb més claredat.

A l'Avan:

Dia 11 de desembre, el projecte fa poc més d'un mes que s'ha iniciat, la Maria és a l'Avan amb els avis que tenen trastorns de memòria. No està mai parada, observa el que fa cada avi, els ajuda amb les activitats, els corregeix, sembla una terapeuta més. Explica sense parar, parla dels avis com a persones molt properes a ella: *"La Paz se enfada mucho", "Cuando el Jordi insulta no se le ha de hacer mucho caso", "El Francesc era director del cole, ahora el pobre ya ves"*.

Té un *feeling* especial amb dos dels pacients, un d'ells és molt mogut i juganer i s'entenen a la perfecció. *"Al principio con el Jordi cuesta un poco, pero si sabes como tratarlo es muy bueno."*

La Maria s'apropa per darrere a una de les àvies, la toca suaument i quan es gira li diu afectuosament: *"¡Lo estás haciendo muy bien!"* L'àvia somriu, l'abraça i diu: *"¡qué guapa eres!"*. Durant tot el matí aquest gest s'ha repetit tres vegades.

També ha estat ocupada amb una altra àvia, la Josefa, que deia que es trobava malament, però la Maria diu que ja la coneix i que això és una estratègia per cridar l'atenció. Tot i així la Maria ha estat atenta quan la Josefa li explicava el seu mal de cap i de forma afectuosa li ha fet un petó a la galta.

Quan tocava baixar al pati la Maria diu: *"¿Ya son las 11.15 h? Siempre me pasa volando, es que me lo paso muy bien."*

A Càritas:

Dia 15 de gener, l'Edu i el Cristian arriben junts a l'entitat; com ells, també la majoria dels altres companys queden per anar plegats a les respectives entitats. En entrar la Sílvia, l'altra companya que també fa el servei a Càritas, ja hi és, se saluden de forma alegre i els nois s'interessen per com es troba ja que aquests dies havia estat malalta.

Els tres alumnes fan el servei al rober principalment, aquí s'encarreguen d'anar obrint les bosses de roba que arriben, treuen tot el que hi ha i seleccionen allò que està bé i el que s'ha de llençar. La feina al rober és impressionant, no paren d'arribar bosses de roba. Les bromes van succeint-se: *"¡Es chulo este polo, eh!"* L'ambient és agradable, tot i que allí ningú para ni un segon.

Això sí, avui es fa una petita aturada per esmorzar junts. La Montserrat, encarregada del rober, diu a la Sílvia: *"Jo vaig a fer els cafès, tu encarrega't d'organitzar aquesta roba, que ho fas molt bé."* Uns minuts després: *"Qui volia tallat? Proveu aquests croissants, són boníssims!"*

De tant en tant, quan la feina al rober baixa una mica, els alumnes pugen als despatxos a ordenar arxius; aquesta estona els agrada força. Avui estan els tres asseguts a terra, els acompanya la Susanna, la responsable del projecte. En un tres i no res organitzen un munt de dossiers. De fons sona reggeaton, l'Edu és l'encarregat de la música, seu a l'ordinador i d'aquesta forma s'amenitza una mica la tasca, que encara continuarà una bona estona més ja que el munt d'arxius és molt gran. S'ho passen bé comentant els noms, que en alguns casos són d'allò més estranys! Al cap d'una estona puja una altra noia, treballadora de l'entitat, i els dona un cop de mà. Es mostra simpàtica i atenta amb els nois, s'interessa per l'escola, per la música que sona.

Ja arriba l'hora de marxar, la Susanna repassa amb ells les fitxes de seguiment i s'interessa: *"Què tal avui? Us agrada pujar al despatx? Ho feu molt bé, ens ajudeu molt!"*

Durant l'estada al rober ha passat la Clara un moment, ha felicitat els alumnes per les notes, ja que tot just avui sabia els resultats.

A l'Adenc:

Dia 6 de febrer, l'espai d'aquesta entitat és molt reduït i a dins hi treballen moltes persones, distribuïdes en taules, cadascuna amb el seu ordinador. A més a més hi ha una altra sala petita on es fan les reunions, i on de vegades la Tània s'asseu quan li toca fer activitats manuals.

Avui però és un dia una mica especial ja que a l'Adenc només hi ha la Tània i una de les treballadores, es veu que la resta de companys estan realitzant activitats de formació. La Tània està asseguda treballant davant de l'ordinador, està fent una tasca de recerca per Internet, que s'ha de convertir en una taula a l'excel d'informació sobre diferents municipis del Vallès, web de l'ajuntament, correu electrònic, centres cívics, etcètera. Ha estat molta estona buscant, i estava molt contenta. A les 11:45 h tocava anar a esmorzar i, com cada dijous, la Tània, que és una més de l'equip, va a fer-ho amb els seus companys. La relació amb la noia que hi ha avui és excel·lent.

Després del cafè i el croissant amb xocolata a la Tània encara li queda feina, en primer lloc ha d'escanejar uns documents i després anar a Correus. A l'Adenc sempre hi ha força feina, i la Tània treballa bé i ràpid. Diu que té moltes ganes d'acabar el curs i que es troba millor a l'entitat que a l'institut. A la Tània li agrada molt la fotografia i uns mesos més tard, per Sant Jordi, des de l'entitat li encomanen que faci fotografies de la fira. El resultat d'aquell dia és un èxit total.

A l'Albada:

Dia 19 de febrer a les 10 h del matí, la Jéssica ja és a l'Albada, la Judit arriba dos minuts tard. Els encomanen una primera tasca, s'han d'endreçar un munt de fitxes, anar-les ficant a la carpeta corresponent. És una tasca que no han fet mai abans, però comenten que els agrada ja que així fan coses diferents.

Normalment sempre seuen a la mateixa taula, amb les mateixes àvies, perquè són les que ja coneixen i amb les que se senten més a gust. Són quatre dones que coneixen ja les noies, les criden pel seu nom. *"¡Esta mujer es buenísima! Me río mucho con ella!"*, diu la Judit després que una de les àvies l'ha saludat amablement. Arriba la Clara i parla amb la Sandra, la responsable del projecte a l'entitat. Les noies mentrestant estan ajudant a fer fitxes, a comptar, a escriure. Una de les àvies li pregunta a la Judit per la Clara: *"Qui és?" "Es nuestra tutora, muy maja, la mejor del cole, nos ayuda mucho."*

El primer dia de visita conjunta a l'entitat, els alumnes van quedar-se força parats en entrar a la sala on ara hi ha la Judit i la Jéssica, tots els avis i àvies estan asseguts i el primer contacte va ser una mica difícil. Ara però és diferent, de mica en mica ja no es queden dretes i quietes, són capaces de prendre la iniciativa, d'apropar-se als pacients i ajudar-los.

A l'SCAI:

L'Ana és una noia molt tímida, estar sola a l'SCAI li ha suposat un enorme esforç. Era un servei que havia d'evolucionar fins a poder estar a la recepció fent la rebuda als immigrants, donant-los cita, etcètera. Però l'Ana va demanar no fer-ho. Aquesta decisió ha estat respectada i l'Ana ha estat només en alguna ocasió a recepció, acompanyada per alguna treballadora. No obstant això, el canvi que ha realitzat ha estat molt notable. Des d'un primer moment a la Virginia li va sobtar la seva capacitat d'ordre i va destacar que tot el que se li encomanava ho feia bé.

Amb els dies la seva capacitat de comunicació i relació també van anar millorant en aspectes com ara mirar a la cara, explicar com es troba o en picar a la porta de la Virgina, entrar i demanar què havia de fer. Els primers dies l'Ana era capaç d'estar-se esperant davant la porta una hora. Al cap d'uns mesos l'Ana es movia per l'SCAI amb molta menys tensió.

A mesura que el curs va passant, l'evolució dels alumnes es fa de mica en mica evident. L'actitud inicial de tímida, inseguretat i por va quedant enrere. És fàcil trobar-se a gust en unes entitats que entenen els objectius del projecte, i també es fàcil treballar amb alumnes motivats i disposats a aprendre a ajudar. En les últimes reunions del curs sentir de boca de les entitats que trobaven a faltar els alumnes, que la tasca que feien era molt útil, que s'havien convertit en peces importants, era l'exemple més clar que el servei que s'havia realitzat era real i recíproc. Els alumnes no eren per a l'entitat només una tasca més, una càrrega de feina, sinó que havien estat capaços d'integrar-se i realitzar tasques útils per a les entitats.

Una paraula amable a un avi, un somriure, no tenir por de pujar sola els avis a l'ascensor, unes fotocòpies ben fetes, bon rotllo mentre se separa la roba a gran velocitat, algú que el primer dia no va dir res i ara les àvies la criden pel seu nom i xerra una mica i les ajuda. En alguns casos són petites fites, en altres capacitats tan grans que fan que des de l'entitat demanin si aquell alumne voldria tornar durant la resta de l'any perquè els és de gran ajut. A vegades són canvis insignificants, però en tots els casos demostren com de mica en mica les accions de servei han anat evolucionant.

Moments de reflexió durant la tutoria

La reflexió és juntament amb el servei l'altre gran pilar de l'aprenentatge servei. El que pretén és crear espais que permetin als i a les alumnes pensar en tot allò que estan fent. Per assolir de veritat noves actituds cal haver estat capaç de posar nom al que s'ha viscut. La tutoria és una forma de seguiment de l'alumnat des de l'institut per saber què estan fent i com estan vivint el procés, però a més és també un moment de presa de consciència del que s'ha fet, de com s'ha fet, dels sentiments que han experimentat, de què els ha posat contents o amoïnats; en definitiva, de com han aprofitat el conjunt de vivències que els ha ofert l'activitat de servei.

Durant el curs la tutoria ha tingut moments molt diversos, algun d' excepcional perquè algun alumne explicava amb il·lusió tot allò de bo que li havia proporcionat el Saba.

"Què heu après a l'entitat?"

"He aprendido muchísimo: los tipos de enfermedades, cómo tratar a los enfermos cuando se ponen nerviosos, por ejemplo Jordi, a ver que están enfermos aunque no lo parezca, como Socorro, que hay chicos jóvenes que se han quedado mal, también he podido conocer a gente nueva. Preferiría estar allí todos los días que venir aquí. A mí me gusta mucho eso. Me da miedo que un día se ponga muy enfermo alguno, les tengo mucho cariño. Por ejemplo, Madalena no habla nunca, ¡pero conmigo sí!"

La resposta dels companys a la mateixa pregunta havia estat pobre, l'aportació de la Maria va sorprendre tothom i va ajudar que els altres companys reflexionessin a partir dels exemples que havia posat; ningú volia ser menys i van explicar el que havien après. També es van donar moments de més escepticisme en els quals algun alumne reconeixia que li costava veure de què servia tot plegat: "Pues sí, a veces me río y me lo paso bien, pero también me aburro, luego me animo, no sé, Clara." O bé moments en què va sortir el tema de la monotonia o que les activitats no agradaven gaire. La tutora els explicava que quan tinguin una feina de ben segur hi haurà coses que no els agradaran però hauran de fer. La Judit li va preguntar: "¿Tu te cansas de darnos clase?" "De ésta no, porque estáis vosotros", va rebre com a resposta de la professora. I moments on tocava celebrar aniversaris, parlar del cap de setmana, de les absències a les classes, però per sobre de

tot aquest és un moment setmanal útil, perquè aquí l'alumnat és el protagonista que, amb més o menys facilitat, explica el que està vivint.

"Me he tenido que volver a presentar con la Josefa, y eso que la otra semana me contó su vida y eso, pero como tiene Alzheimer pues no se acordaba."

"Con el Jordi hemos llegado a un pacto, si el no se porta mal, yo le doy una madalena, ya le he pillado el truco."

"En el Adenc no hay rato para aburrirse."

"Siempre dicen lo mismo: bua... cuando estuve en la mili, lo que pasé... Tuve una novia... cada jueves me cuentan lo mismo. Pero bueno ya sé que él no se acuerda, así que yo le escucho como si me lo contara por primera vez."

Sessió de formació al Punt de Voluntariat

A més de la tutoria, s'acorda realitzar alguna sessió de formació en el mateix Punt de Voluntariat. Servirà per millorar el servei que fan els alumnes a les entitats, per reflexionar sobre la feina feta fins a aquest moment i per parlar junts de vivències i idees que els han passat pel cap arran de l'experiència. En certa manera és un intent de treure el màxim profit de tot el que han viscut, però també és una oportunitat de parlar junts i aprendre els uns dels altres.

Avui dijous 12 de febrer, els i les alumnes no van a les entitats respectives, sinó que es troben al Punt de Voluntariat. També hi assisteixen algunes responsables d'entitats, la tutora i l'Auxi, encarregada del Punt. És ella qui comença a parlar i dirigirà la sessió:

—Ja m'explicareu què heu fet aquests mesos, perquè tothom diu meravelles de vosaltres!

Tots somriuen, tenien ganes de venir, tot i que no sabien gaire què hi trobarien, el que és cert és que després d'aquesta la rebuda, tots fan cara d'estar a gust.

La primera part de la sessió comença amb un conte que vol fer referència als límits de les accions de voluntariat. Un cop s'ha llegit els nois i noies han d'escriure en un paperet qualsevol cosa que vulguin preguntar sobre el projecte. El fet de no acotar el contingut d'aquestes preguntes fa que surtin coses d'allò més interessants i diverses. D'entre les qüestions que plantegen n'hi ha que donen més suc que d'altres:

—¿Para qué sirve ser secretaria?

Es parla de la importància de fer les fotocòpies que els encomanen, de la utilitat de les recerques per Internet, de com s'ha de valorar ser la persona que rep els pacients, de ser la primera cara que es veu de l'entitat, etcètera. A partir d'aquesta pregunta, es xerra durant una llarga estona per anar veient que tots els serveis són importants i que totes les tasques són de gran valor.

Després d'aquesta ronda de preguntes, que funciona d'allò més bé i permet xerrar de temes molt diferents, inicien un exercici de comunicació en què participen 4 alumnes. Aquesta activitat té l'objectiu de trobar els errors més freqüents en els procés comunicatiu, i entre els 4 que feien l'activitat i els altres que miraven amb atenció dedueixen que en molts casos, si haguessin preguntat, hauria anat millor. Es reflexiona sobre la normalitat de tenir dubtes mentre són a les entitats i la importància d'expressar-los. A continuació hi ha una estoneta de descans. Els alumnes mengen l'entrepà mentre descansen al parc, alhora les responsables prenen el cafè i xerren de com està anant la sessió i del que s'ha de fer a la segona part. Tothom sembla content.

Durant la segona part de la sessió es fa un petit *rol-playing* d'un cas que poden trobar-se a les seves entitats. Es pretén treballar els límits de la comunicació. Les dues noies que fan les representacions són molt tímides i la resta de companys protesta de manera divertida: "*¡Ei, que no se oye nada!*" L'escena és breu i malgrat tot queda entesa, enmig d'un bon ambient es comenta l'actuació de les companyes en el joc de simulació. Per acabar, es posen per grups i treballen sobre unes situacions concretes amb les quals aquests mesos s'han trobat a les entitats. Al cap d'una estona es fa una posada en comú.

Al final una de les responsables de les entitats els regala una petita reflexió, tots escolten atents. Els parla de la importància de la seva tasca a les entitats, de poden fer comentaris sense por, que no han de pensar que les seves preguntes atabalen sinó que, al contrari, són benvingudes. La sessió s'acaba i sembla que ha deixat tothom amb bon gust de boca. Ha servit per parlar de coses importants, s'han conegut dubtes, i l'ambient ha estat d'allò més agradable.

Sessió de reflexió al Punt de Voluntariat

La sessió final d'avaluació partia d'uns dubtes sempre presents entre els adults participants: els nois i noies han après alguna cosa? Si no en són conscients ho han après realment? Què ha de passar perquè en siguin conscients? Cal parlar del que han après perquè ho aprenguin? Amb tot això al cap, va sortir la idea de preparar una sessió de reflexió per final de curs, l'eix de la qual seria fer una espècie de retrospectiva per detectar canvis en les seves conductes i emocions.

Dilluns 11 de maig, de mica en mica tothom va arribant al Punt de Voluntariat. Els alumnes estan força més desinhibits que en l'anterior sessió, ja saben més o menys de què va i comenten que tenien ganes de tornar a fer quelcom semblant. La sala decorada amb fotografies que després serviran per fer una activitat fa molt goig, les cadires estan col·locades en rotllana i de mica en mica tothom va seient.

La sessió comença amb una activitat de grups, toca agafar papers de color verd per una part i vermell per una altra i escriure els aspectes positius i negatius del projecte, després es van enganxant en un semàfor gran que també decora l'aula. S'acaba amb una posada en comú de les coses interessants que han sortit. A la banda de les positives surt la relació amb les persones, el sentir-se a gust a l'entitat, formar part d'un equip, conèixer realitats diferents i d'altres. En la negativa surt la por davant les tasques noves, els problemes d'afinitat amb la gent o l'estona curta de l'esmorzar.

La segona activitat és de frases inacabades, ara de forma individual els alumnes han d'acabar un seguit d'oracions: "El primer dia vaig pensar que..." "Ara que estic acabant penso que..." "El Projecte Saba m'ajudarà en el futur a..." "Crec que ser voluntari significa..." "Un record del Saba...". En alguns casos es percep la por de no saber-ho fer, la inseguretat, però també la gratitud, la felicitat d'haver conegut gent, l'orgull d'haver fet tasques noves. Aquestes percepcions fan que en un moment donat de la sessió l'Auxi els digui: "Heu fet tanta feina com els que han estat tot el curs a classe!" Cal donar importància a allò que els alumnes han fet, no entrar en sobreproteccions però valorar la seva tasca com es mereix.

És una sessió que dona per a molt i el bon ambient fa que els alumnes es llancin a xerrar sense por. La tercera activitat demana que amb una paraula diguin què han après. Aquestes van ser les respostes: "relacionar-me, saber tractar, fotocopiar, escanejar, endreçar, escoltar, respectar". Després d'això, de forma divertida, un dels alumnes, en Luis, demana a les responsables que diguin alguna cosa dels alumnes. Aquest és un moment que no estava previst, però que va resultar emotiu, sincer i de ben segur útil. Les responsables van dir coses dels nois i noies com: "és molt organitzada, estem tristos perquè marxa; és prudent, treballador i valent; fa molta feina; té iniciativa; ha millorat molt en l'aspecte comunicatiu; és

un exemple de superació i implicació; és una més de l'equip; fa pena que marxeu, estem tan ben acostumats!" I després d'aquest moment que de ben segur els i les alumnes guarden com un tresor hi ha temps encara per a una última activitat. Els alumnes han d'acabar de nou una frase: "Recomanaria el Saba perquè..." I trobem respostes com: "aprens moltes coses, coneixes la important feina de les entitats, aprens a respectar, aprens a tractar amb malalts, et relaciones amb la gent, treballes en equip". I així va acabar la sessió amb alegria i somriures però també un punt de tristor perquè el curs s'està a punt d'acabar i amb ell el Saba.

L'acte del Punt deixa a tothom d'allò més content. L'objectiu de la sessió, saber com veuen els alumnes el Saba, què aprenen, com se senten, ha estat complert amb escreix. La sessió ha estat tot un èxit.

Festa de cloenda

L'acte de cloenda és el moment de reconeixement a uns alumnes que després de tot el curs treballant dur mereixen poder explicar la seva feina i sentir-se'n orgullosos i valorats. Tot i ser un acte que té un objectiu clar, explicar a la resta de companys i professors què han estat fent, és també un acte íntim, la complicitat i la il·lusió es veu en les cares de tots aquells que d'una manera o altra han tingut la sort de formar-ne part.

El curs ja s'acaba, avui és 3 de juny, els nervis estan a flor de pell, els alumnes al pati estan tots junts, han vingut molt arreglats, s'han posat d'allò més guapos i perfumats, saben de la importància de l'acte. Ja fa setmanes que assagen per avui, cadascú ha redactat en un foli el que ha fet a la seva entitat i el que ha après. Han pogut fer un assaig general i el full no s'aguantava a la mà dels nervis que tenien. Algú bromeja: "Ui, no me'n recordava, Clara, he de marxar, tinc metge!" No serveixen excuses, els alumnes de tercer esperen sentir el seu testimoni; entre els assistents, hi haurà també els futurs alumnes del projecte. Mentrestant, en una sala de l'institut, les responsables de les entitats, de l'institut i del Punt esperen que tothom vagi arribant, els ànims estan una mica més relaxats per aquí, però no gaire més.

L'acte està a punt de començar, al teatre tothom ja té el seu lloc, els alumnes Saba seuen tots junts en una de les primeres files, i una mica més enrere hi ha els membres de les entitats. Després d'una explicació sobre el projecte, toca iniciar les exposicions. Per començar parla la cap d'estudis, seguidament la coordinadora i a continuació ho fan la tutora i la responsable del Punt. Un cop estan fetes totes les presentacions, per torns els alumnes pugen a l'escenari amb el responsable de l'entitat. Primer toca explicar l'entitat, la tasca que realitzen i finalment parlen els protagonistes. Els nervis s'han deixat enrere, les aportacions són curtes però riques i sobretot sinceres; paraules d'agraïment, moments d'emoció, alguna llàgrima, abraçades.

Que els alumnes hagin parlat amb aquesta facilitat davant de la gent, que hagin estat capaços d'explicar com han viscut l'experiència és ja una mostra clara del canvi positiu que han fet durant aquest any.

Aprenentatges de l'experiència

Facilitar l'aprenentatge és l'horitzó del Projecte Saba. El professorat pretén donar als alumnes oportunitats d'assolir uns aprenentatges a vegades una mica diferents, però en qualsevol cas molt apropiats per a tots els que han viscut l'experiència. Com hem vist, per fer possible l'aprenentatge cal realitzar un servei que parteixi de necessitats reals, cal obrir espais de reflexió rica i continuada al llarg del procés i calen moments de reconeixement i de celebració que mostrin que l'esforç ha valgut la pena.

Quins són els aprenentatges que s'han pogut detectar? Primer de tot, el Projecte Saba és un repte i un premi per a l'alumnat, capaç de complir amb el que se li demana, és una motivació extra per afrontar un nou curs, una oportunitat de trencar amb la monotonia escolar que per a aquests alumnes es fa sovint una muntanya massa gran. En més d'una

ocasió, durant el curs s'han sentit comentaris d'aquesta mena: *"Yo si no fuera por el Saba, ya lo hubiera dejado"*. És un camí que els ofereix l'institut per assolir el que busquen: una ESO amb tarannà diferent.

Com desglossar i posar nom al que han après al Saba? Hi ha una gran quantitat d'aprenentatges que anomenaré específics: fer fotocòpies, ser capaç de dominar una cadira de rodes, fer una taula d'excel, ordenar arxius o endreçar la roba. Aquests aprenentatges varien òbviament segons el servei i són els aprenentatges que els alumnes perceben amb més facilitat. Però després hi ha un altre conjunt d'aprenentatges comuns a tots els serveis i que expressen l'objectiu que es marcava l'institut quan buscava un projecte diferent i capaç de contribuir a fer una ciutadania activa. Són els aprenentatges de valors. En primer lloc, la responsabilitat, perquè la tasca que se'ls encomana és nova per a ells i alhora és important per a l'entitat. L'alumne percep que ajuda a l'entitat que està acompanyant, però també que es pot equivocar i que ha de preguntar i fer les coses amb concentració. Però per sobre de tot s'adona que és una tasca de veritat que demana d'un alt sentit de la responsabilitat, la puntualitat i l'ordre. Per una altra part, l'aprenentatge d'habilitats comunicatives i de relació amb persones noves i sovint molt diferents a ells. Relacions intergeneracionals, tant pel que fa als treballadors de l'entitat com als usuaris, i relacions que en alguns casos van més enllà perquè es tracta de persones malaltes a les quals cal aprendre a tractar, amb qui cal ser afectuós i respectuós. Un altre valor desenvolupat en el Saba és el treball en equip. Algunes entitats reben un petit equip d'alumnes, en altres hi va un de sol, però sigui com sigui la seva tasca sempre demana entendre's amb altres persones i treballar conjuntament.

En síntesi, el Projecte Saba és una font d'experiències de valors, relacions personals, empatia, responsabilitat, respecte, puntualitat, habilitats comunicatives, treball en equip, solidaritat i estima. Aquests i altres valors estan presents en el projecte i donen l'oportunitat als alumnes, i a tots els que hi participen d'una manera o altra, de gaudir-ne.